

פניני פרשת השבוע

נושא השבוע: הכרת הטוב

פרשת חוקת

בס"ד | גיליון מס' 286

מדוע ראש הישיבה בן ה-90 ביקש לעמוד בגשם שוטף?

ולא נשתה מי באר... (כ, י"ז)

בטובה, הרי הדבר מורה על 'פחיתות מידה, וסגנון טבע פחות ונמאס' - כלשונו. כלומר, הכרת הטוב היא הערך בו יבחן האדם על סגנונו וטבעו, על אופיו ואישיותו. המכיר טובה - הרי הוא טוב ואיכותי, ערכי ונכון. ומי שאינו מכיר טובה - סגנון טבעו בזוי, מאוס, אינו ראוי.

אלו ביטויים שקשה למצוא כמותם על מידות אחרות, בגלל שאכן כך - הכרת הטוב היא ערך אנושי בסיסי. אדם שעושה לך טובה, גם אם היא קלה עבורו, גם אם הוא מתוגמל בגינה, יש להכיר לו טובה. אדם שזוכה שמישהו מיטיב אתו, והוא מסרב להכיר בטובת רעהו, עוצם עיניו מהתבוננות בטובה שגמלו עמו - הוא לא רק בעל מידות מגונות, הוא פשוט לא בן אדם!

כמה גדולה ויקרה מעלתה של הכרת הטוב, כמידה אנושית חיובית, ולא פחות - כערך יהודי נעלה. ובהחלט, לא רק למי שעשה עבורנו טובה יוצאת דופן, הציל חיים,

העניק סכום כסף גדול, עמד לרשותנו בעת צרה. הלך מדברי משה רבינו בפרשת השבוע הוא שאדרבה, חובת הכרת הטוב היא גם לאנשים שהטובה שעשו עמנו אינה כה גדולה, שהיינו יכולים להסתדר בלעדיה, שהטובה לא עלתה להם במאמץ רב - ובכל זאת - אנו מחוייבים להכיר להם טובה!

הבה נביט סביבנו, ונראה את כל אותם האנשים שגומלים עימנו תודה. בראש ובראשונה בבית פנימה, בני המשפחה הקרובה, כל ארוחה, כל גיהוץ, כל נחת שילדינו גורמים לנו - אלו הן טובות מחייבות בהכרת הטוב. וגם אחר כך - בעל המכולת שטרח בשעת בוקר לסדר את החלב במקרר, נהג האוטובוס הקבוע, שמש בית הכנסת שהדליק את דוד המים הרוחחים וכיוון מזגנים מבעוד מועד, ואפילו עמית לעבודה שהעניק לנו מחמאה הבוקר.

נכון, כל המיטיבים הללו לכאורה עושים את תפקידם, לפעמים אפילו מתגמלים. בדרך כלל הטובות האלה אינן כה גדולות ומשמעותיות, לא הרוח גורל. ובכל זאת - הבה נבדוק האם אנחנו באמת מעריכים את כל הטובות שעושים עימנו, והאם אנו זוכרים להכיר עליהן טובה ולהוקיר את מיטיבינו כראוי. כי הכרת הטוב היא המבחן שלנו, עד כמה אנחנו ערכיים, עד כמה יש לנו טבע טוב וחיובי, עד כמה אנחנו בני אדם. הבה נכיר טובה מכל הלב!

שמיכה אחת, מחוייבות לשנים!

בוקרו של יום שגרת, במעונו של הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך זצ"ל - ראש ישיבת פוניבז'. באופן מפתיע וחסר תקדים, ביקש ראש הישיבה הישיש, שכבר היה אז בשנות התשעים לחייו, להזמין מונית, כי עליו לנסוע מביתו שבבני ברק לחיפה הצפונית. נכדו ניסה להניא אותו מהנסיעה הארוכה והמעייפת, מה עוד שהיה זה יום חורפי סוער, וסבו כבר אינו צעיר... אולם

בתוך מסגרת המטלות והתפקידים שלנו, היעדים אליהם נשאף והרצונות אותם נבקש לממש, יש לכולנו סדר עדיפויות ברור. מהי חובה בסיסית, מהי עדיפות רצויה, ומה נשמח ליישם רק אם נוכל. בבסיס עומדים הדברים הפשוטים בהם כולנו מחוייבים: שמירת תורה ומצוות, הנחלת חינוך מיטבי, הקפדה על סדר יום ול"ז ערכי. אחר כך יבואו התוספות...

לכשתעמק עוד קצת, נגלה שיש משהו עוד יותר בסיסי. ראשית, כל אדם הוא בראש ובראשונה בן אדם. מחוייב לערכים שמחייבים בני אדם, עונה לקריטריונים האנושיים הבסיסיים. אחר כך ובמקביל אנו חפצים להיות יהודים טובים, ומוסיפים על כך עוד ועוד רצונות ושאפויות, בדרךנו להפוך טובים ואיכותיים יותר. לטוב ביותר אין גבול מקסימום, כי תמיד ניתן להשתפר עוד ועוד. אבל יש לו בהחלט גבול מינימום, הם הערכים הבסיסיים עליהם לא נוותר, כי הם המגדירים את האנושיות שלנו.

הבה ננסה לברר, איזה אופי, תכונה ומידה, הם מגדירי האנושיות שלנו. הבה נבחן מה הם אותם ערכים בסיסיים, עליהם בנויה דמותנו האישית. מהו הערך שמגדיר אותנו כבני אדם, עליו נוכל לבסס את הערכים הבאים שלנו?

פרשת השבוע חושפת בפנינו את הערך הזה. מתואר בה כיצד בני ישראל מבקשים לעבור בארץ אדום, ומשה רבינו שולח שליחים אל מלך אדום, בבקשו לעבור בארצו. הוא לא מבקש שיציעו לו מזון ומחיה, לא תאורת רחוב ולא אוהלי מנוחה בצידו דרכים. הרחוב קיים בכל מקרה, הדרך כבושה וסלולה מאז ומעולם, הוא מבקש רק לעבור בה - מהצד האחד אל הצד השני.

כשהוא פונה למלך אדום, לצד ההדגשה שהוא אינו מבקש דבר - זולת לעבור בארצו, רש"י מציין כי משה רבינו מדגיש ואומר, שלמרות שלבני ישראל יש מי שתיה למכיר ואינם זקוקים למים נוספים, בכל זאת בעוברים בארץ אדום - הם ירכשו מים מתושבי הארץ. משה לא אומר זאת כדי 'לשחד', אלא - כך מדגיש רש"י - בשל מחוייבותו לערך אנושי בסיסי:

הכרת הטוב. אתה נותן לי לעבור? - מגיע לך שאכיר לך תודה. נכון, הטובה שאתה עושה עבורי לא עולה לך מאומה, ולא זו בלבד - אלא שזו גם לא טובה כה גדולה, שכן אפשר להסתדר גם בלעדיה, כפי שבני ישראל עשו לבסוף. ובכל זאת, הואיל והוא גומל עמו חסד - מדגיש משה רבינו כי הוא חש מחוייב להכיר טובה, ולתמוך בכלכלת ארץ אדום ברכישת מים מתוצרת מקומית. לא כי חסר לבני ישראל מים, הרי יש להם די והותר, אלא בגלל הכרת הטוב!

אבל הכרת הטוב אינה ערך לצדיקים בלבד. המאירי במסכת בבא קמא דף צ"ב מציין, שמי שאינו מכיר

חידושי תורה בדפי הזמנה...

כשנפטר הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל - רב קהילת נחלת משה' בבני ברק, ביקשו תלמידיו להוציא לאור את דברי תורתו וחידושי הרבים, אותם כתב במשך השנים. בביתו שכנו קלסרים גדושים באלפי דפי חידושי תורה, ומשנה מיוחדת היה בדפים האלה, מרתק ומפתיע. חידושי התורה נכתבו על הגב של הזמנות שנשלחו אליו, ונראה היה כי עשה כך במתכוון!

כשהתלמידים ביקשו להבין את העניין, סיפר להם אחד מבניו: 'שאלתי פעם את אבא לפרש הדבר, והוא הסביר לי בפשטות שהרי הרבה אנשים שולחים לו הזמנות, ואין לו את הפנאי להודות להם על כך ולהשתתף בשמחתם. לפיכך, משתמש הוא בהזמנה למטרת כתיבת חידושי תורה, ומקדיש את זכות דברי התורה הנכתבים - לזכות הזוג הצעיר הנישא ובעלי השמחה ששלחו לו את ההזמנה. בכך הוא מביע 'הכרת הטוב' כלפיהם!'

מדהים! הרב פלמן לא הוצרך להזמנות אלה, היו לו אירועים די והותר. אולם יהודי טרח ושלח לו הזמנה, ביקש לכבדו. וכי ישיב את פניו ריקם? - לכל הפחות ישיב לו טובה בהקדשת דברי תורה לזכותו, וזאת יעשה בכתיבת חידושי התורה בגב ההזמנה!

סיפור מופלא זה, אותו סיפר דודי הרה"ג רבי אליעזר טורק שליט"א, מפעם ממש: הכרת הטוב היא לא רק כשאתה צריך טובה, אלא גם כשמישהו רצה לעשות לך טובה, גם אם אינך זקוק לה... כשהכרת הטוב תופסת את תובנת החיים, כשהיא הופכת לערך נעלה - אזי מעניקים אותה לכל מי שגומל עימנו טובה, גם אם טובתו אינה נצרכת בכלל...

ועל אחת כמה וכמה... בני המשפחה החיים עימנו באותו בית, אב המשפחה העמל לפנסתו ולחנך את ילדיו, האם הטורחת ללא הפוגות למען ילדיה, אחים ואחיות, קרובים וידידים, ואף נותני שירות ובעלי מקצוע. הרי כל אלה מסייעים לנו, הבה נזכור להכיר להם טובה מכל הלב!

תפילה שהניבה תפילה...

מדמויות ההוד בארצות הברית שלאחר מלחמת העולם השנייה, היה הגאון רבי יעקב יוסף הרמן זצ"ל. הוא נודע במסירות נפשו לתקומת העם היהודי לאחר השואה, ונודע גם בהכנסת האורחים המופלאה שלו, במסגרתה אירח בביתו אורחים רבים, בהם גם ראשי ישיבות ורבנים חשובים.

אחד מהם, היה הגאון רבי אליהו דסלר זצ"ל, מחבר ספר 'מכתב מאליהו'. בתקופה בה כיהן כרב וכראש כולל בגייטסהד שבאנגליה, נהג לצאת לארצות הברית לגייס כסף, והתארח בבית הרב הרמן. באחת הפעמים, התארח הרב דסלר בביתו של הרב הרמן תקופה ממושכת, ובסימומה - כשנפרד ממנו ושב לאנגליה, ביקש לשלם על האירוח הנעים. הרב הרמן סירב, הסביר שזכות היא לו ואינו נוטל כל תמורה בגינה, ולא נענה להפצרותיו של הרב דסלר בעניין.

הרב דסלר נפרד ממנו בלי לשלם, אולם לבו לא הניח לו. חפץ היה בכל מאווד להכיר טובה לרב הרמן ולהוקיר על האירוח הממושך והמכובד, וגם לנוכח סירובו העיקש - לא התכוון לוותר. הוא החל מתפלל מדי יום ביומו (!) שהקדוש ברוך הוא יזמן לו הזדמנות להכיר טובה למיטיבו!

שנתיים חלפו, ותפילתו נתקבלה... ומעשה שהיה כך היה:

אחד הדברים עליהם הקפיד הרב הרמן, היה תפילה במניין. מעודו לא ויתר על תפילה בציבור, בכל התהפוכות שעברו עליו - הקפיד על תפילה במניין, ובכל מחיר. גם כשהרבה לנסוע ברחבי תבל, היה מוודא כי שעות הטיסה תואמות לכך שיוכל להתפלל במניין לפני המראתו, והתפילה הבאה כבר תהא אחר נחיתתו - כדי שאת שתיהן יוכל לקיים במניין.

באחת הפעמים בהן שהה הרב הרמן באנגליה, תכנן את מסעו כך שיגיע לגייטסהד בשעת ערב מוקדמת, ויתפלל ערבית במניין, כמנהגו. אולם תוכניתו שובשה לחלוטין: בעודו בדרך קרתה תאונה קשה, והכביש המוביל לגייטסהד נחסם לתנועה למשך שעות ארוכות. הלילה ירד, והעמיק, והעמיק עוד... הרב הרמן הצליח להגיע ליעדו רק בשעה 2:00 אחר חצות ליל, כשבית הכנסת המקומי כבר שקט וחשוך, וכל מניין אינו נראה באופק...

הרב דסלר שידע על האורח העתיד לבוא נותר ער, וקיבל את פניו בשמחה. מיד הבחין בעננה השרויה על פניו של הרב הרמן, שהסביר כי תכנן, קיווה וסידר את המסלול באופן שיבטיח לו תפילת ערבית במניין, אולם למרבה הצער - נראה כי נכשל במשימה. 'היש סיכוי לארגן כאן מניין בשעה כזו?' - שאל הרב הרמן בתקווה מהוססת...

הרב דסלר חש, כי בזה הרגע בורא עולם נענה לתפילתו. הנה, נקרית בפניו ההזדמנות לגמול טובה לרב הרמן, ולארגן לו מניין בשעת לילה מאוחרת זו. נכון, זה לא קל, אך הרב דסלר הכיר היטב את יהודי העיר, אלו שעדיין ערים בשעה כזו ואלו שכבר לא, אלא שכנראה התפללו ואלו שלא... והחל לארגן את המניין, מתחנן ומבקש מהם לצאת מהבית ולהשלים מניין...

שעה ארוכה טרח הרב דסלר, רץ מפה לשם, נקש בדלתות, פנה ליהודים עובדי משמרת לילה, ועוד ועוד. לבסוף צלחה המשימה: בתום שעה ארוכה של התארגנות, הצליח לארגן מניין!

שני אנשים מאושרים השתתפו במניין הזה, שלאורשם לא היה קץ. הרב הרמן - שזכה גם הפעם להתפלל במניין, בורא עולם סייע בידו לשמור על הקפדתו כמימים ימימה. והרב דסלר - לא היה מאושר ממנו, הנה הוא זוכה להכיר טובה למיטיבו, סידר לו מניין בשעת לילה כה מאוחרת!

סיפור מופלא זה, אותו סיפר המשפיע הגה"צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט"א, מחדד לנגד עינינו עד היכן היא חובת הכרת הטוב. ראשית, ראו נא כמה הדבר הדאיג את הרב דסלר, עד ששנתיים ימים התפלל וביקש, התחנן וציפה, ייחל וקיווה, שתהיה לו הזדמנות להשיב טובה. ומשהזדמנות כזו נקרתה בדרכו, גם אם השעה היתה 2:00 בלילה, וגם אם בגייטסהד של אז לא היה קל לאתר מניין יהודים בשעה כזו - כמה טרח ויגע כדי למלא את שאיפת הרב הרמן, כדי להכיר לו טובה!

הבה נלמד מסיפור זה מסר לחיים: הכרת הטוב צריכה לשכון, קודם כל ולפני הכל, במודעות שלנו, ברצון שלנו. כמה עלינו להיות ממוקדים ומתבוננים, לבחון מי האנשים המיטיבים עימנו - טובות גדולות כקטנות, עזרה שגרתית כסיוע לעתים, בני משפחה חברים, שכנים כמו מכרים רחוקים...

כל מי שנעזרנו בו אי פעם - עלינו לייחד מחשבה כיצד נשיב לו כגמולו הטוב, כיצד נכיר לו טובה ונוקיר לו תודה. זהו ערך יסודי, שמרומם אותו ומשפר את האיות האישית שלנו. הבה נכיר טובה בכל לב, כי הכרת הטוב היא הערך הקובע את מידת האנושיות הטמונה בנו, ומשמש בסיס לבניית אישיות איכותית ובעלת ערכים, כשאיפתנו הטהורה!

ראש הישיבה התעקש ואמר שעליו לנסוע, להשתתף בהלוויה חשובה בחיפה הרחוקה...

הנכד תמה, הוא כלל לא שמע כי דמות תורנית או נכבדה נפטרה, ולא הצליח להבין לאיזו הלוויה מתכוון סבו הגדול. מיהו הנפטר? מה הקשר ביניהם? למה עליו לטרוח עד כדי כך?! - כל אלו שאלות שנתרו נטולות מענה גם לאורך כל הדרך לחיפה, במהלכה שתק הרב שך ולא גילה את צפונות לבו...

בהגיעם לחיפה, גילה הנכד כי בית ההלוויות כמעט ריק, רק מתי מעט אנשים נוכחים בו, מלווים בלאט נפטרת אלמונית. סבו ביקש להצטרף בדיוק ההלוויה הזו, שנראתה קטנה, פשוטה, שגרתית ואפילו עלובה. כמה קרובי משפחה זקנים ליוו אשה ערירית למנוחתה האחרונה, אליהם הצטרף ראש ישיבת פוניבז' הנערץ, שבגילו המתקדם ליווה את אותה אשה במורגליו, צועד אחר מיטתה בגשם שוטף...

בסיום קבורתה, ביקש הרב שך לומר קדיש, וכשסיים, למרות שהגשם לא פסק ולו לרגע, נותר לעמוד על יד רגבי העפר, שקוע בהרהורים ועיניו זולגות דמעות...

זמן ממושך עמד על יד חלקת הקבר, כל בגדיו ואף מגבעתו נרטבו לחלוטין, ונכדו כבר החל לחשוש לבריאותו - לבל יצטנן חלילה. רק כשהרב שך היה רטוב ממש, ביקש לחזור למנוחה ונפרד מהקבר בדמעות. הוא נכנס אל המנוחה בשתיקה, וכך גם לאורך כל הדרך חזר - שתק ולא אמר מילה. רק כשהגיעו הביתה, גילה את פשר העניין...

הוא פתח וסיפר על שנות בחרותו, כיצד גדל בעוני מרוד, ולמד בישיבה בה לינת הלילה נעשתה על רצפות עטויות סמרטוטים, ללא שמיכות שיחממו את הבחורים הקופאים. הדבר היה קשה מאוד עבורו, עד שהתקשה לישון - וכמוכן התקשה להתרכז במשך היום...

ביום מן הימים קיבל הצעה מדודו, לעבור להתגורר אצלו, לסייע לו במסחרו וגם לרשת אותו לאחר מותו. תחילה דחה את ההצעה בנימוס, שכן חשקה נפשו בתורה. אולם כשהקור הכביד, לילה ועוד לילה בהם לא הצליח להירדם עקב הקור העז, גמלה בלבו ההחלטה כי בשבוע הבא יסע לדודו ויאמץ את הצעתו. במילים אחרות, ידחק את חלומה להתעלות בתורה...

השבוע הסתיים, הגיע יום ראשון - היום בו התעתד לפרוש מהישיבה ולנסוע לבית הדוד. ובדיוק אז, הגיעה לעיירה כרכרה רתומה, ממנה ירדה אשה צעירה ואלמונית. היא סיפרה כי זה עתה התאלמנה מבעלה הצעיר שהיה סוחר שמיכות, והוא הותיר מחסן מלא בשמיכות מיוותרות עבורה, אותן היא חפצה לחלק לבחורי הישיבה...

אותו היום, היה יום של ששון ושמחה. הבחורים הסובלים מקור בשעות הלילה, התהדרו והתעטרו כל אחד בשמיכה משלו, חדשה, בוחקת ונוצצת. גם מיועדנו הבחור הצעיר אלעזר מנחם שך זכה בשמיכה כזו, ולפיכך ביטל את תוכניתו לנסוע אל הדוד, שכן כבר יש לו שמיכה להתעטף בה בלילות...

'הלא תבין', אמר הרב שך לנכדו ובזווית עינו נזקפה דמעה, 'שהאשה הזו הצילה את עתידי הרוחני. היא אפילו לא יודעת, אבל השמיכה שתרמה באותו יום, שינתה את תוכניתו ואת עתידי הרוחני. בלי השמיכה שתרמה - הייתי הופך לסוחר אצל דודי, והודות לשמיכה שנתנה לי - נותרתי שוקד על התורה, וזכיתי לכל מה שזכיתי!'

ועתה אשאלך, המשיך הרב שך ופנה לנכדו, 'האין זה ראוי שאטרח ואסע להלווייתה? האם לא מגיע לאשה הזו - שאבוא ללוותה בדרכה האחרונה ולהעניק לה כבוד אחרון?!' האין זו הכרת הטוב הנדרשת ממני?! - נכון, לא היה לה צורך בשמיכות הללו, ונכון גם שהיא כלל לא ידעה מי זכה בהן, ומה עלה בגורלו, אבל אני - יודע גם יודע! אני יודע שהודות לשמיכה שלה גדלתי בתורה - על כן עלי להכיר לה טובה!'

'ובכל זאת', שב הנכד ושאל, 'סבא יכול היה לבוא ללוות ולשוב הביתה. מה טעם טרח כל כך לעמוד ולהיטרב בגשם? למה התמסר עד כדי כך?'

'נכדי יקירי, נענה לו הרב שך, 'אמת דיברת. לאורך השנים, משנודע לי שעלתה ארצה והיא מתגוררת בחיפה ערירית וגלמודה, נהגתי לשלוח לה תמיכה כספית מעת לעת. אבל עכשיו, כשהיא מסתלקת מהעולם, רציתי לחוש שוב את הקור ההוא, את אימת החורף, עד כמה שאני יכול ומסוגל. רק כשארגיש על בשרי את הצינה והקור - אוכל לחוש באמת את הכרת הטוב כלפיה גואה בלבי באמת, ומתוכה אעריך אותה ואודה לה בפעם האחרונה מעומק הלב, כראוי לה!'

סיפור מופלא זה, אותו סיפר הרה"ג רבי פסח קראהן שליט"א, נוקב חדרי לב: עד היכן מגיעה החובה לחוש הכרת הטוב, עד כמה היא מחייבת. אשה זו, בסך הכל נתנה שמיכות שלא היה לה צורך בהן. אולם הואיל והרב שך חש כי בזכות השמיכות הללו התעלה בתורה - הרי שלאורך שנים רבות הכיר לה טובה, וגם כשנפטרה - טרח ונא להלווייתה, כשהוא מבקש לחוש על בשרו את הקור ממנו הצילה אותו, כדי שהכרת הטוב שלו תהא מושלמת!

הבה נביט סביבנו, כמה אנשים גומלים עימנו טובה. בני משפחה, חברים, ידידים, שכנים, ועוד ועוד. כל מי שנותן לנו שירות, כל מי שמסביר אלינו פנים, כל מי שמחייך אלינו, מסייע לנו במשהו, משפר את איכות חיינו. הבה נכיר לכל אלה טובה במילים ברורות, הבה נאמר להם תודה ונפעל כדי להשיב להם טובה תחת טובה, כי זה מבחנו של האדם!